

Op bezoek bij de burens: gesprekken met studenten in Vlaanderen, Brussel en Wallonië

Ulrike Vogl, Universiteit Gent

Vier maanden nadat ik als docent aan de Universiteit Gent was begonnen ging ik voor het eerst naar Wallonië. Het was een schitterende lentedag toen ik op de campus van de Université Catholique de Louvain aankwam. Ik was op de plek van historisch belangwekkende gebeurtenissen. Ik had er voor het eerst tijdens mijn studie Nederlands in Wenen over gehoord en het verhaal heeft een blijvende indruk achtergelaten. Louvain-la-Neuve, een stad die helemaal uit het niets opgetrokken werd om eind jaren 60 docenten, studenten en boeken onderdak te bieden die uit de universiteit in Leuven waren gezet omdat ze Franstalig waren. Een maatregel die op mij toen tamelijk wreed overkwam maar die voor het behoud van het Nederlands in Vlaanderen als noodzakelijk werd gezien. Op deze mooie dag in maart maakte de geplande stad een heel onschuldige indruk: mijn eerste associatie was van een vakantieoord in midden van een heuvelachtig landschap.

Interviews met Belgische studenten

Ik was naar Louvain-la-Neuve gekomen om met studenten te praten. De aanleiding voor de interviews in Louvain-la-Neuve en op andere universiteiten – in Vlaanderen en in Brussel – was een online enquête die ik twee jaar eerder had verspreid en die door 1880 studenten in verschillende delen van Europa werd ingevuld – voornamelijk in de Lage Landen, het Duitse taalgebied, enkele landen in Centraal-Europa en in Groot-Britannië. In totaal hadden 306 studenten aan Belgische universiteiten de enquête ingevuld: hiervan waren er uiteindelijk 15 bereid om mee te doen aan een follow-up interview. In de online enquête moesten studenten een aantal uitspraken over meertaligheid beoordelen: bijvoorbeeld over het belang dat ze hechten aan correct taalgebruik, over de rol van de moedertaal voor hun identiteit en over de betekenis van vreemde talen voor hun carrière.

In de interviews met studenten ga ik op zoek naar persoonlijke verhalen over de landen, steden en dorpen waar ze gewoond hebben en de talen en regionale variëteiten die ze hebben leren spreken. M.a.w., ik streef ernaar om de dynamiek van talige repertoires van jonge hoogopgeleide Europeanen in kaart te brengen. Daarbij staan ook de motieven van studenten centraal om naar andere plaatsen te trekken (om “mobiel” te zijn) en de redenen waarom ze bepaalde talen en variëteiten gebruiken. Bij de Belgische interviewpartners gaat het daarbij ook om ervaringen en contacten bij de burens in het eigen land.

Op uitwisseling bij de burens

Een van mijn interviewpartners in Louvain-la-Neuve komt uit de buurt van Mons uit een Franstalig gezin. Ze zegt zelf dat ze een “zwak” heeft voor het Nederlands, al sinds het middelbaar onderwijs. Als scholiere heeft ze er voor gekozen om een jaar in het buitenland door te brengen en ze besloot om het jaar te verdelen over twee regio's: een half jaar op een Engelstalige school in Cork en een half jaar op een Nederlandstalige school in Kortrijk. Zij is vervolgens Nederlands gaan studeren in Louvain-la-Neuve. Haar Nederlands heeft een nauwelijks hoorbaar Frans accent en ze is er trots op: hoe meer Nederlands ze spreekt, hoe beter het wordt en dan wordt ze niet meteen als Franstalig herkend. Ik vraag haar of ze wel eens naar Vlaanderen gaat: heel zelden, is het antwoord. Wel vaak naar Brussel waar veel van haar vrienden wonen.

Welke taal met de burens: Nederlands, Frans, Engels?

Voor gesprekken met de andere taalgemeenschap in Brussel is het Engels voor alle studenten een legitieme keuze. In Wallonië zeggen de Vlaamse studenten het wel te proberen in het Frans en alleen als gesprekken complexer worden over te schakelen op het Engels. Een studente uit Leuven haalt zelfs het territorialiteitsprincipe aan als motivatie om in Wallonië Frans te spreken: Wallonië is “hun grondgebied” en daar spreekt men Frans. Omgekeerd vindt ze dat Franstaligen, als ze naar Vlaanderen komen “wel Nederlands moeten kunnen”. Voor buitenlandse studenten is de link tussen taal en territorium daarentegen minder evident: een Oostenrijkse studente die een half jaar in Brussel woonde vertelt in het interview dat ze nooit echt kon wennen aan de radicale breuk tussen de meertalige mix van Brussel en, enkele kilometer buiten de stad, het eentalige platteland van Vlaams-Brabant.

De sterke positie van het Engels, vooral in Brussel, wijten de studenten doorgaans aan onvoldoende taalonderwijs. Aan de ene kant is er onbegrip voor het feit dat het Nederlands op scholen in Wallonië niet verplicht is. Aan de andere kant betreurt een student uit Gent dat jonge Vlamingen nauwelijks meer Frans spreken. Hij vindt dat “ze het Frans meer mogen stimuleren en dat ze ook andere vakken in het Frans moeten geven.” Aan beide kanten van de taalgrens wordt er geklaagd over hoe het onderwijs in het Frans en het Nederlands wordt vormgegeven: vreemdetalenonderwijs dat geen recht doet aan de talige realiteit bij de burens.

De mengelmoes van Brussel

Voor de Waalse studenten is Brussel een internationale stad waar vooral Frans wordt gesproken. En veel Arabisch, zoals mijn interviewpartner uit Louvain-la-Neuve op mijn vraag naar de taalsituatie in Brussel opmerkt.

De Vlaamse studenten hebben het vooral over de rol van het Nederlands in Brussel – misschien ook omdat ze denken dat ik als hoogleraar Nederlands in Gent dit graag wil horen. Hierover gaan de meningen uiteen: voor sommigen is het Frans overheersend, sommigen vinden dat je in bepaalde buurten verbazingwekkend veel Nederlands kunt horen.

Sowieso verschilt de houding van de Vlaamse studenten tegenover Brussel heel sterk. Voor de een is het een reusachtige stad die angstaanjagend is voor iemand uit een Vlaams dorp; voor de ander is het juist een verademing om het Vlaamse dorp achter zich te laten en om onder te duiken in de kosmopoliete sfeer van Brussel. Een studente uit Limburg die in Brussel gestudeerd heeft beklemtoont dat ze de stad zo leuk vond omdat ze “helemaal niet het gevoel had dat er Nederlands en Frans werd gesproken maar alle talen door elkaar”.

Voor veel Vlaamse studenten is een bezoek aan Brussel eerder uitzonderlijk. Eén studente is er eens met haar kinderen naar een museum geweest. Een andere student studeert weliswaar aan de Vrije Universiteit Brussel maar ziet nooit iets anders dan de Nederlandstalige campus. Hij is een pendelstudent en gaat op een neer tussen Antwerpen en de VUB-campus.

Goede voornemens

Dat Nederlandstaligen en Franstaligen in gescheiden werelden leven vinden de studenten allemaal spijtig. Ze zijn zich ervan bewust dat de scheiding versterkt wordt door het feit dat ze andere kranten lezen, naar ander nieuws op tv kijken, andere films in de bioscoop zien, en fans van andere series en andere boeken zijn. Toch kijken ook degenen die de andere taal redelijk goed beheersen niet naar het nieuws aan de overkant van de taalgrens.

Hoe de scheiding zou kunnen worden overkomen, vraag ik ter afsluiting. Ze weten het niet. Of beter taalonderwijs zou helpen? Dat zeker! Ik neem me zelf voor om mijn Frans op te frissen. En om vaker op bezoek te gaan in Wallonië.